

Strukturindikatorer for å sammenligne Norge med EU

Jan Byfuglien og Jan Stensrud

Norge ligger svært godt an sammenliknet med EU når det gjelder nivået på samlet verdiskaping, produktivitet og sysselsetting, med en stor andel av befolkningen i arbeid og lav arbeidsløshet. Dette viser en sammenstilling basert på de såkalte strukturindikatorerne som er utarbeidet for å sammenligne og vurdere utviklingen i ulike land innen EU. Tallene viser videre at Norge har en svært god offentlig økonomi, og scorer høyt på indikatorer knyttet til sosiale forhold, med jevn inntektsfordeling og begrenset fattigdom. Derimot ligger Norge etter EU når det gjelder forskning og utvikling, og andre teknologiske indikatorer. Norge har også et høyt generelt prisnivå. På miljøområdet ligger Norge relativt dårlig an på indikatorer for utslipp av klimagasser og energiforbruk, men svært godt an for luftkvalitet i byer og fornybar energi. Samtidig med at denne artikkelen gir en oversikt over hvordan Norge ligger an i forhold til ulike strukturindikatorer, settes arbeidet med strukturindikatorer og referansetesting, som er en del av samme sak, inn i et større perspektiv både nasjonalt og internasjonalt. Noen av de faglige utfordringer som bruken av slike indikatorer stiller drøftes også.

Innledning

Den europeiske integrasjonsprosessen har i løpet av de siste 50 årene stilt stadig økende krav til statistikk av høy kvalitet på nye områder, ikke minst fordi statistikken brukes som ledd i politikkutforming og oppfølging av politiske mål. Opprinnelig var statistikkbehovene i EF/EU knyttet til emner rundt kull- og stålproduksjonen. Senere kom omfattende behov knyttet til gjennomføring av landbruks- og regionalpolitikken samt felles tolltariffer (utenrikshandel). I de senere årene har det vært markerte behov knyttet til gjennomføringen av det indre marked og utviklingen av Økonomisk og monetær union med vekt på bl.a. økonomisk korttidsindikatorer. Et av initiativene er den såkalte "Lisboa-strategien" som setter ambisiøse mål for utviklingen av konkurransevne, sosiale forhold og miljø i Europa. Dette betyr et enda sterkere fokus på bruk av statistikk som verktøy for sammenligning og oppfølging. Norge er gjennom EØS-avtalen knyttet opp mot det indre marked, og har langt på vei de samme forpliktelser til oppfølging som EU-landene. Dette gjelder også på statistikkområdet. Når det gjelder Lisboa-strategien har Norge, sammen med Island

og Liechtenstein arbeidet aktivt under EØS avtalen for å få inngrep med denne prosessen, og det har derfor også vært klare forventninger om at de strukturindikatorerne som er utviklet i tilknytning til Lisboa-prosessen skal være like dekkende som for EU-landene.

EFTA-EØS landene leverte foran EU-toppmøtet i Barcelona i mars 2002 kommentarer som blant annet understreket landenes engasjement på mange av de områdene som strategien omfatter; samtidig som det også ble understreket at det ble forventet at statistikk for EFTA/EØS landene ble tatt med i framtidige rapporter til toppmøtet. Videre er det laget en EFTA plan for oppfølging av Lisboa-strategien som drøfter nærmere tiltak innen områdene:

- strategien for det indre marked
- den europeiske sosiale agenda
- strategien for bærekraftig utvikling

Utvikling og bruk av strukturindikatorer i EU

Valget av strukturindikatorer skjer gjennom en prosess med mange aktører. Det grunnleggende arbeidet for å utvikle strukturindikatorerne ble i utgangspunktet overlatt til Economic Policy Committee¹, som er en komité under ECOFIN². Komiteen la fram sin rapport i oktober 2000. Parallelt la Kommisjonen fram et forslag til 27 nøkkelindikatorer i september 2000. På sjefstatistikernes møte i november 2000 ble det kritisert at sentralbyråene for sent var blitt trukket med i drøftingen av indikatorerne og hadde for liten oversikt

Jan Byfuglien er seniorrådgiver ved Adm.dir. stab
(jan.byfuglien@ssb.no)

Jan Stensrud er seniorrådgiver ved Avdeling for økonomisk statistikk. (jan.stensrud@ssb.no)

¹ Economic Policy Committee (EPC) har som hovedoppgave å bidra til forberedelse av arbeidet i Council (Rådet) når det gjelder samordning av økonomisk politikk. Komiteen består av inntil 4 deltakere fra hvert land i EU, som oftest fra nasjonalbank og finansministeriet. Arbeidet skjer i nær kontakt med DG ECFIN (Economic and Financial Affairs) i Kommisjonen.

² ECOFIN Council består normalt av finansministeren i EU landene og har en sentral politisk rolle på området økonomi og finanser

Referansetesting (Benchmarking) som metode

Metoden for referansetesting innebærer en sammenlikning av ytelser eller prestasjoner, der resultatene er relatert til beste praksis. Hensikten er å lære og forbedre seg. I utgangspunktet ble referansetesting anvendt i næringslivet for sammenlikning mellom bedrifter ved at egen bedrift ble målt mot beste praksis blant konkurrentene i samme bransje eller marked. Etter hvert har området for referansetesting blitt utvidet og omfatter nå også sammenlikninger mellom land.

Bruk av referansetesting forutsetter at det kan etableres kvantitative data (indikatorer) som sier noe om resultatene for de enheter som undersøkes. Indikatorene benyttes til en rangering av enhetene etter ytelse. Metoden er av partiell natur. Man studerer ett forhold, en indikator, av gangen. De forhold en analyserer er imidlertid sjelden uavhengige. Indirekte virkninger og samspilleffekter vil generelt ikke fanges opp ved sammenlikninger av indikatorene hver for seg. Det at en kan utvikle samleindikatorer, ofte som et veid gjennomsnitt av mange enkeltindikatorer, vil ikke uten videre forandre dette forholdet. Referansetesting kan derfor ikke erstatte mer fullstendige analyser og modeller som ser ulike sider av økonomien i sammenheng.

Metoden for referansetesting er basert på empiri i den forstand at beste praksis som referansepunkt etableres ut fra observerte prestasjoner eller oppfatninger av prestasjoner. Metoden kan brukes til å identifisere områder med stort avvik fra beste praksis, og å måle resultatene av tiltak som gjennomføres. Referansetesting kan dermed anvendes som en systematisk prosess for å forbedre prestasjonene.

over definisjoner som var lagt til grunn. Siden har prosessen for utvikling av indikatorene blitt klargjort og forbedret, og det har også vært arbeidet mer systematisk med kvalitetsspørsmål. Det fagstatistiske miljøet representert ved Eurostat og de statistiske sentralbyråene har også fått et bedre inngrep med det arbeidet som gjøres i ulike grupper innen Kommisjonen og under Rådet med utvikling av strukturindikatorer. Samtidig er det stadig i noen grad en konflikt mellom de politiske ønskene om indikatorer for å dekke nye tema, og fagstatistikernes tilbakeholdenhet med å presentere tall som kanskje ikke er tilstrekkelig kvalitetssikret og bygger på internasjonalt aksepterte standarder og metoder - noe som kan lede til feiltolkninger.

Ved utvelgelsen av indikatorer til EU-toppmøtet i Barcelona ble det lagt vekt på en rimelig grad av stabilitet for å få fram tidsserier, samtidig som nye områder (miljø) skulle dekkes (COM (2001) 619 final). Videre ble det lagt vekt på at indikatorene skulle ses i sammenheng med arbeidet med spesielle indikatorer og referansetesting for ulike sektorer. Endelig ble det forutsatt at indikatorene skulle tilfredsstille de samme kriteriene som ble lagt til grunn for det opprinnelige valget av indikatorer:

Referansetesting av norsk næringsliv

Et utvalg oppnevnt av Nærings- og handelsdepartementet la i desember 2001 fram en utredning om referansetesting av rammevilkårene for verdiskaping i næringslivet (NOU 2001:29 Best i test?). Utvalget foreslår å sammenlikne rammevilkårene i Norge i forhold til utlandet med utgangspunkt i 79 indikatorer fordelt på 7 områder (naturressurser og miljø; infrastruktur; utdanning, forskning og innovasjon; arbeidsmarked; kapitalmarkedet; produktmarkedene; skatt). Det er i innstillingen gjort henvisninger til EUs strukturindikatorer, men disse indikatorene er bare i begrenset grad inkludert blant de som er foreslått i det norske systemet. Områdene og indikatorene er valgt med utgangspunkt i hva som anses å være av størst betydning for norsk næringsliv, hva som kan påvirkes av offentlige virkemidler og tilgjengeligheten av relevante og pålitelige data. Hoveddelen av indikatorene er basert på offisielle kilder, herunder offisiell statistikk.

SSB har avgitt høringsuttalelse til nevnte NOU 2001:29. I uttalelsen vises det til at metoden for referansetesting virker intuitivt tiltalende og vil ta i bruk internasjonalt sammenlignbar offisiell statistikk. Ved enkle og lettforståelige oppstillinger kan sentrale opplysninger om Norge fokuseres og settes i internasjonalt perspektiv. Indikatorer som oppfattes som relevante for verdiskapingen kan sammenlignes mellom land og Norges plassering avleses. På områder hvor Norge synes å skille seg markert ut fra andre land kan metoden gi grunnlag for nærmere utredning og analyse. Metoden har imidlertid også klare svakheter. Den er partiell, fanger ikke opp indre sammenhenger mellom indikatorene og gir ikke anvisning på hvordan indikatorene kan veies sammen og utnyttes som grunnlag for konsistent nærings- og samfunnsøkonomisk politikk. Metoden for referansetesting kan derfor ikke erstatte mer omfattende og dypere økonomisk analyse og forskning, men må heller oppfattes som et supplement til dette. For nærmere opplysninger om høringsuttalelsen, vises til SSBs webside <http://www.ssb.no/omssb/horing/> (dato 08.04.2002).

1. enkle å oppfatte og forstå
2. relevante for politikken
3. konsistente i forhold til hverandre
4. tilgjengelige med god aktualitet
5. sammenlignbare på tvers av EUs medlemsland og så langt som mulig med andre land
6. valgt fra pålitelige kilder
7. skal ikke pålegge medlemslandene og oppgavegivere for mye ekstra byrde

Etter endelig beslutning på toppmøtet i Laeken i desember 2001 ble den fullstendige listen for 2002 rapporten på 42 indikatorer (egentlig 76 indikatorer ved oppsplitting etter kjønn og andre undergrupper).

I Kommisjonens rapport til toppmøtet i Barcelona i 2002 (COM (2002) 14 final) presenteres et utvalg (17 + to som ikke opprinnelig har vært med) av strukturindikatorer i form av gjennomsnittstall for EU landene ved Lisboa toppmøtet (2000, tall for 1999) samt for Barcelona (2002- tall for 2001 ev. det sist tilgjen-

gelige). Videre er det laget en "EU Best Performance Indicator" som er et uveid gjennomsnitt av de landene som ligger gunstigst an. Endelig er det for noen områder satt måltall for 2010 ev. også 2005. I kommentarene påpekes det at det på noen områder mangler sammenlignbare tall for alle EU landene for perioden siden Lisboa, og at tall på noen områder (sosial integrasjon og miljø) er svært gamle. På noen områder (BNP per innbygger, produktivitet per ansatt) er tallene regnet om i forhold til USA (US=100).

Tall for enkeltland blir presentert som vedlegg i form av et diagram der landene er rangert etter det siste året. Det er presentert tall bare for to år. I en rekke tilfelle er det gjort anslag for enkelte land, ev. brukt avvikende år.

Hva sier strukturindikatorerne om Norge sammenlignet med EU?

I det følgende gis en kort oversikt over de fleste av strukturindikatorerne med tall for Norge sammenlignet med indikatorer for EU samlet (dvs. totaltall for EU dvs. de 15 medlemsland. Videre er det gitt tall (uveid) for de tre "beste" landene innen EU og Norges plassering i forhold til nasjonale tall for de 15 medlemsland (EU15 + Norge og Island³). "Best" kan være både lave og høye tall, avhengig av den enkelte indikator. Fremstillingen er i denne omgangen gjort forholdsvis summarisk uten noe forsøk på drøfting og analyse av utvalget av indikatorerne og sammenhengene mellom dem.

Tallmaterialet er i hovedsak hentet fra databasen New Cronos i Eurostat slik denne er oppdatert per 11. november 2002. Tallene finnes også på Web sidene til Eurostat (<http://www.europa.eu.int/comm/eurostat>). Noen tall for Norge er hentet fra nasjonale kilder fordi tall for Norge ikke var tilgjengelig i disse kildene på det tidspunktet data ble hentet ut. Tallene er dermed på mange områder oppdatert i forhold til det som ble presentert i rapporten til toppmøtet i vår. Indikatorer

som mangler tall for Norge, er ikke tatt med i oversikten.

Blant strukturindikatorerne er det flere som er regnet i forhold til bruttonasjonalproduktet (BNP). Det gjøres oppmerksom på at slike indikatorer kan gi lave tall for Norge i perioder med høye oljepriser, og dermed høyt BNP, som f.eks. i årene 2000-01.

Økonomiske bakgrunnstall

De økonomiske bakgrunnsindikatorerne viser at den generelle økonomiske situasjonen i Norge jevnt over er svært god sammenliknet med EU landene.

Bruttonasjonalproduktet (BNP) per innbygger, som er et mål på verdiskapingen, var i Norge 46 prosent høyere enn for EU-landene samlet i år 2000 og 2001. Det er justert for nasjonale forskjeller i prisnivåer, såkalt kjøpekraftskorrigering. Bare Luxembourg hadde høyere tall (96 prosent over EU-gjennomsnittet i 2001). Også for perioden 1993-1999 lå de norske tallene klart høyere enn for EU (21-31 prosent over). Det gjøres oppmerksom på at de norske tallene for BNP vil være betydelig påvirket av nivået på råoljeprisene (som var relativt høyt i årene 2000-01).

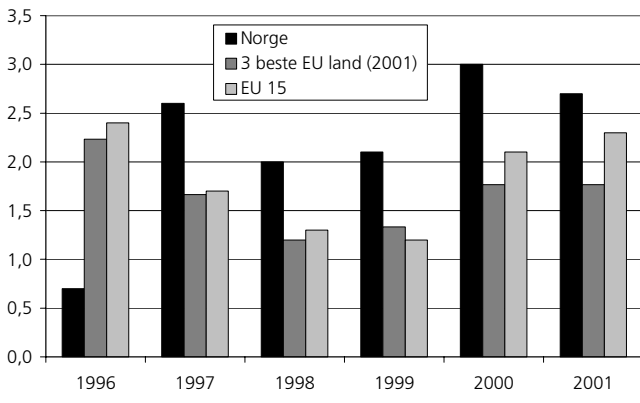
Også når det gjelder arbeidskraftproduktiviteten, scorer Norge høyt. Dette gjelder både for bruttonasjonalproduktet regnet per sysselsatt og per timeverk. For sistnevnte indikator lå Norge 46 prosent over EU-gjennomsnittet i både 2000 og 2001. Også for perioden 1993-1999 var tilsvarende tall for Norge klart høyere enn for EU (19-26 prosent over). Bortsett fra Luxembourg var det ingen av EU-landene som hadde høyere tall enn Norge på denne indikatoren i 2000-01.

Lønnskostnadene per produsert enhet har vist nedgang i Norge i de fleste år siden 1993 (unntatt 1998 og 2001). Dette betyr at arbeidskraftproduktiviteten (BNP per sysselsatt) har vokst sterkere enn lønnskost-

Tabell 1. Generell økonomisk bakgrunn

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
a1: BNP pr. innbygger, kjøpekraftskorrigert, EU15=100 (2001)	100,0	144,4	145,8	2	
a2: Vekst i BNP, faste 1995-priser, prosent (2001)	1,5	4,2	1,4	9	
b1: Produktivitet - BNP pr. sysselsatt, EU15=100 (2001)	100,0	145,0	125,0	2	
b2: Produktivitet - BNP pr. utført timeverk, EU15=100 (2001)	100,0	144,8	146,1	2	
c1: Vekst i sysselsetting, i alt, prosent (2001)	1,2	3,7	0,4	12	Island mangler
c2: Vekst i sysselsetting, kvinner, prosent (2001)	1,9	4,1	0,7	14	Island mangler
c3: Vekst i sysselsetting, menn, prosent (2001)	0,8	3,4	0,2	12	Island mangler
d: Vekst i konsumprisindeksen, prosent (2001)	2,3	1,8	2,7	10	
e: Vekst i lønnskostnader pr. produsert enhet, prosent (2000)	0,3	-2,3	-11,8	1	
f: Nettofinansinvestering i off. forvaltning i prosent av BNP (2001)	-0,8	5,3	15,7	1	
g: Bruttogjeld i offentlig forvaltning i prosent av BNP (2001)	63,1	27,0	31,4	2	

³ Det har liten mening å trekke inn det tredje EØS EFTA landet, Liechtenstein, ettersom bare et fåtall av indikatorerne er tilgjengelig for dette landet.

Figur 1. Harmonisert konsumprisindeks. Årlig endring

nadene per ansatt. Igjen må dette tolkes i lys av nivået på oljeprisene.

Veksten i bruttonasjonalproduktet (i faste priser) var svak i både Norge og EU i 2001 (henholdsvis 1,4 og 1,5 prosent). Vekstratene for Norge var klart høyere i tidligere år, og betydelig høyere enn i EU i perioden 1993-1997 (henholdsvis 4,6 og 1,8 prosent i årlig gjennomsnitt), men lavere enn i EU i årene 1998-2000 (henholdsvis 2,4 og 3,0 prosent). I 2000 hadde alle EU-landene og Island sterkere vekst enn Norge, mens 8 land hadde høyere vekst enn Norge i 2001. Irland hadde klart høyest vekst disse årene med henholdsvis 10,0 og 5,7 prosent (og også høyest vekst siden 1994).

Veksten i sysselsettingen har i Norge vært lavere enn i EU siden 1999. I 2001 var veksten 0,4 prosent i Norge og 1,2 prosent i EU. EU hadde sterkere vekst både for menn og kvinner. Disse tallene bør ses i sammenheng med at sysselsettingsnivået i Norge ligger klart over det i EU (se nedenfor).

Veksten i konsumprisindeksen har ligget høyere i Norge enn i EU i perioden 1997-2001, men forskjellen er blitt mindre siste året. I 2001 var veksten i Norge 2,7 prosent mot 2,3 prosent i EU, og i 2002 vil veksten være lavere i Norge enn i EU.

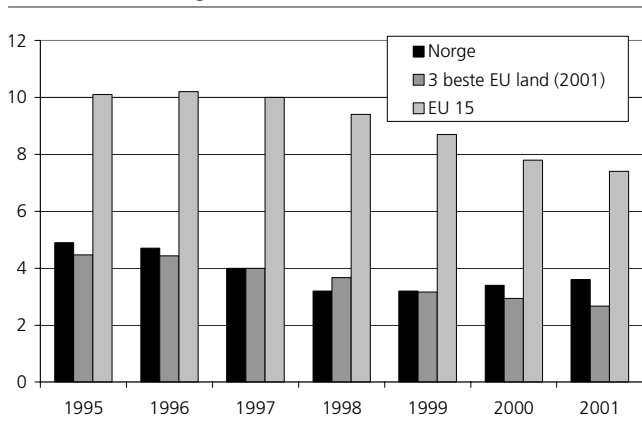
Indikatorer på offentlige finanser, viser at Norge ligger svært godt an, med sterk vekst i netto finanskapital (fordringer minus gjeld) og lav brutto gjeld (ekskl. interne gjeldsforhold i offentlig forvaltning). Regnet i forhold til bruttonasjonalproduktet var nettofinansinvesteringen i offentlig forvaltning 15,7 prosent for Norge i 2001, mens den var svakt negativ for EU samlet. Offentlig forvaltning i Norge har hatt høyere nettofinansinvestering enn alle EU-landene siden 1995. De norske tallene har sammenheng med betydelige regnskapsoverskudd (i staten) som følge av oljeutvinningen. Med hensyn til den offentlige bruttogjelden, var denne i Norge ved utgangen av 2001 halvparten så lav som i EU, målt i forhold til BNP (henholdsvis 31 og 63 prosent). Bortsett fra Luxembourg, var det ingen EU-land som hadde lavere relativ gjeld enn Norge.

Sysselsetting

Befolkningens yrkesdeltaking er en viktig faktor bak verdiskaping, inntektsopptjening og velferd. I gruppen 15-64 år er andelen av befolkningen som er sysselsatt vesentlig høyere i Norge enn i EU, henholdsvis 78 og 64 prosent i 2001. Andelen for Norge viste klar oppgang fra 1995 til 1998, og har deretter holdt seg stabil, mens den har gått noe opp hele perioden i EU. I 1995 var andelen i Norge og EU henholdsvis 72 og 60 prosent. Det er ingen land i EU som har så høye sysselsettingsandeler som Norge (siden 1996). Island har imidlertid en enda større del av befolkningen i arbeid. Det gjøres oppmerksom på at Norge avviker mindre dersom en ser på antall utførte timeverk, fordi gjennomsnittlig arbeidstid er relativt lav i Norge.

Tabell 2. Sysselsetting

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
1.1: Andel av befolkningen sysselsatt, 15-64 år, prosent (2000)	63,2	73,6	77,9	2	
1.2: Andel kvinner sysselsatt, 15-64 år, prosent (2000)	54,0	68,6	73,9	2	
1.3: Andel menn sysselsatt, 15-64 år, prosent (2000)	72,5	80,3	81,8	3	
2.1: Andel eldre sysselsatt, 55-64 år, prosent (2000)	37,8	57,1	65,6	2	
2.2: Andel eldre kvinner sysselsatt, 55-64 år, prosent (2000)	27,9	50,1	59,3	3	
2.3: Andel eldre menn sysselsatt, 55-64 år prosent (2000)	48,0	65,0	71,9	2	
4: Skattesats for lavlønnstakere - Inntektskatt (inkl. arbeidsgiveravgift) i prosent av lønnskostnader (2001)	37,8	23,6	34,0	7	
5: Livslang læring - Andel av befolkningen 25-64 år som deltar i utdanning/opplæring, prosent (2001)	8,4	19,6	14,2	7	
6.1: Arbeidsulykker - alvorlige (> 3 dagers fravær), pr. 100.000 sysselsatte, indeks 1998=100 (1999)	100,0	91,0	91,0	2	Island mangler
6.2: Arbeidsulykker - fatale, pr. 100.000 sysselsatte, indeks 1998=100 (1999)	85,0	59,7	56,0	2	Island mangler
7.1: Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, i alt (2001)	7,3	2,7	3,6	3	Island mangler
7.2: Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, kvinner (2001)	8,5	3,0	3,5	3	Island mangler
7.3: Arbeidsledige i prosent arbeidsstyrken, menn (2001)	6,4	2,2	3,7	5	Island mangler

Figur 2. Arbeidsløshet. Arbeidsløse i prosent av yrkesaktive befolkning

Arbeidet er således jevnere fordelt i Norge enn i mange andre land.

Når det gjelder sysselsettingsandelen for kvinner i nevnte aldersgruppe er forskjellen mellom Norge og EU enda mer markert, med andeler på henholdsvis 74 og 55 prosent i 2001. Tilsvarende gjør seg også gjeldende for den eldre aldersgruppen 55-64 år der sysselsettingsandelen i Norge var 66 prosent i 2001 mens den var 39 prosent i EU.

Blant indikatorene er det også en som måler skatt på lønnsinntekt (inkl. arbeidsgiveravgift) for industriarbeidere med lav lønn (67 prosent av gjennomsnittslønn). Begrunnelsen for å ha med denne er koblet til at en lav skattesats for personer med lave inntekter kan være et virkemiddel for å øke tilbudet av arbeids-

kraft. Tallene viser at skattesatsen for nevnte arbeidere er lavere i Norge (34 prosent i 2001) enn i EU (38 prosent). Skattesatsen i EU har gått litt ned siden 1997 da den var nesten 41 prosent, mens den har holdt seg forholdsvis stabil i Norge. I 2001 hadde 5 EU-land og Island lavere skattesats enn Norge. Lavest sats i EU var i Irland og Storbritannia med henholdsvis 17 og 25 prosent.

Etter- og videreutdanning er viktig for å styrke arbeidskraftens kompetanse. I Norge er det en større andel av de sysselsatte som deltar i utdanning/opplæring enn i EU, henholdsvis 14 og 8 prosent i gruppen 25-64 år i 2001. Island og 5 EU-land, herunder de øvrige nordiske land, hadde høyere andel enn Norge i 2001 (høyst for Island med 24 prosent).

Arbeidsledigheten i Norge har de senere år ligget under halvparten av den i EU. I 2001 var 3,6 prosent av arbeidsstyrken uten jobb i Norge, mens tilsvarende tall for EU var 7,3 prosent. I EU hadde bare Luxemburg og Nederland lavere ledighet enn Norge. Andelen arbeidsledige i EU har falt fra rundt 10 prosent i perioden 1993-97. Ledigheten er imidlertid nå på vei oppover i både EU og Norge. I EU er arbeidsledigheten vesentlig høyere for kvinner enn for menn, mens det i Norge er små forskjeller.

Utdanning, forskning og innovasjon

Offentlige utgifter til utdanning målt i forhold til BNP ligger høyere i Norge enn i EU. I 1999 var disse andelenene henholdsvis 7,4 og 5,0 prosent. Bare Danmark og Sverige hadde høyere andeler enn Norge. Den norske

Tabell 3. Utdanning, forskning og innovasjon

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
1: Offentlige utgifter til utdanning i prosent av BNP (1999)	5,0	7,3	7,4	3	
2.1: FoU-utgifter i næringslivet i prosent av BNP (1999)	1,25	2,25	0,95	10	Østerrike og Luxembourg mangler
2.2: FoU-utgifter totalt, alle sektorer, i prosent av BNP (1999)	1,92	3,1	1,7	11	Luxembourg mangler
3.1: Andel husholdninger med internettilgang hjemme, prosent (2001)	37,7	61,0	58,2	5	
3.2: Andel foretak (minst 10 sysselsatte) med internettilgang, prosent (2000)	71,2	89,1	73,2	10	
4: Antall uteksaminerte kandidater fra høyere vitenskaplig og teknisk utdanning pr. 1000 innbyggere 20-29 år (2000)		20,0	7,9	11	Mangler Hellas (1999 tall for noen land)
5.1: Patenter i Europa - Antall patentsøknader pr. millioner innbyggere (2000)	152,7	321,2	131,2	10	
5.2: Patenter i USA - Antall registrerte patenter pr. millioner innbyggere (1999)	69,2	142,7	56,7	11	
6.1: Venturekapital i prosent av BNP - Tidlig fase (2001)	0,045	0,096	0,036	10	Luxembourg mangler
6.2: Venturekapital i prosent av BNP - Ekspansjon/utskifting (2001)	0,099	0,225	0,115	6	Luxembourg mangler
7.1: Utgifter til informasjonsteknologi (IT) i prosent av BNP (2001)	4,17	5,94	3,66	11	Island mangler
7.2: Utgifter til kommunikasjonsteknologi i prosent av BNP (2001)	2,8	3,5	2,0	16	Island mangler

andelen var enda høyere tidligere på 1990-tallet, og målte 8 prosent i 1992-93. Andelen for EU har også falt noe, fra 5,5 prosent i 1993.

Når det gjelder satsingen på forskning og utvikling (FoU) ligger imidlertid Norge etter EU. Samlede utgifter til FoU, målt i forhold til BNP, var i 1999 beregnet til 1,7 prosent i Norge mot 1,9 prosent i EU. Sverige og Finland hadde høyest satsing i EU dette året med andeler på henholdsvis 3,8 og 3,2 prosent. Bare Irland og de 4 sørligste EU-land (Portugal, Spania, Italia og Hellas) hadde lavere andeler enn Norge. Også for den delen av utgiftene som næringslivet stod for, var andelen lavere i Norge enn i EU, henholdsvis 0,95 og 1,25 prosent.

Norge scorer også lavere enn de fleste EU-land når det gjelder antall uteksaminerte kandidater fra høyere vitenskapelig/teknisk utdanning (målt i forhold til befolkningen 20-29 år).

Omfanget av nye patenter kan også gi en indikasjon på innovasjonsaktiviteten i landene. Oppgavene viser at Norge ligger etter EU mht. antall patenter per innbygger, søkt i Europa og registrert i USA.

Det har de senere år vært en rivende utvikling innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Også her ligger Norge bak EU. Utgifter knyttet til bruk av informasjonsteknologi (IT) er for Norge beregnet til 3,7 prosent av BNP i 2001, mens tilsvarende tall for EU var 4,2 prosent. Blant EU-landene var det igjen bare Irland og de 4 sørligste landene (som for FoU) som hadde lavere andel enn Norge. Sverige hadde klart høyest andel med 6,8 prosent. Når det gjelder utlegg til telekommunikasjonsteknologi, ligger Norge med en andel på 2,0 av BNP i 2001 bak alle EU-landene.

Internett er blitt en viktig kilde for informasjon og en voksende markedsplass for handel med varer og tjenester. To av strukturindikatorerne gir mål på tilgangen til internett i husholdninger og næringsliv. Norge ligger vesentlig bedre an enn EU når det gjelder husholdningene, men bare svakt foran for foretakene. I Norge hadde 58 prosent tilgang til internett hjemme i år 2001, mens bare 38 prosent hadde slik tilgang i EU. Island og 3 EU-land (Nederland, Sverige og Danmark) hadde høyere andel enn Norge dette året. Andelen var klart høyest på Island med 70 prosent dekning hjemme.

Det foreligger også indikatorer på finansieringen av prosjekter i næringslivet (venturekapital). Tallene viser at kapitaltilgangen er mer begrenset i Norge sammenliknet med EU når det gjelder risikokapital knyttet til den tidlige prosjektfasen (ide og oppstart), mens kapitaltilgangen er mer romslig for investeringer knyttet til utskifting og ekspansjon av eksisterende virksomhet.

Økonomisk reform

Blant strukturindikatorerne er det flere som belyser virkningen av økonomiske reformer for effektivisering av konkurransen i det indre marked, bl.a. tiltak knyttet til nedbygging av handelshindringer og reguleringsreformer. Det er blant annet fokusert på priser og markedsdominans i kraft- og telekommunikasjonsmarkedet.

En indikator på prisforskjeller viser at Norge har et betydelig høyere generelt prisnivå enn EU-landene. I 2000 lå prisene i Norge hele 29 prosent over gjennomsnittsnivået i EU, dvs. på samme nivå som Sverige, men høyere enn for alle andre EU-land. Prisnivået i Norge har relativt sett ikke vist noen klar nedgang etter at EØS-avtalen trådte i kraft i 1994.

Tabell 4. Økonomisk reform

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
1.1: Relativt prisnivå for privat konsum (EU15=100) (2000)	100,0	78,7	129,0	15	
2a.1: Pris på lokale telefonsamtaler, 10 minutter, Euro (2001)	0,41	0,25	0,34	8	Island mangler
2a.2: Pris på nasjonale telefonsamtaler, 10 min., Euro (2001)	1,15	0,34	0,34	3	Island mangler
2a.3: Pris på telefonsamtaler til USA, 10 min., Euro (2001)	2,65	1,04	1,16	3	Island mangler
2b.1: Elektrisitetspriser - Næringsliv, Euro pr. kWh (2002)	0,062	0,041	0,043	3	Island og Østerrike mangler
2b.2: Elektrisitetspriser - Husholdninger, Euro pr. kWh (2002)	0,103	0,066	0,093	9	Island mangler
3.2.2: Markedsandel for største foretak, fasttelefon, nasjonale samtaler, prosent (2000)		53,7	85,0	10	Island og Irland mangler
3.2.3: Markedsandel for største foretak, fasttelefon, internasjonale samtaler, prosent (2000)		53,7	71,5	7	Danmark, Island og Irland mangler
3.3: Markedsandel for største foretak, mobiltelefon, prosent (2001)		35,3	78,8	16	Island mangler
6: Kapital innhentet i aksjemarkedet i prosent av BNP (2000)	4,5	15,6	3,0	10	Island mangler
7: Bruttoinvesteringer (foretak/hushold) i prosent av BNP (2000)	18,3	23,0	17,0	11	Island mangler

Innenfor telekommunikasjonsmarkedet har imidlertid Norge hatt betydelig prisfall de senere år, med priser til dels vesentlig lavere enn gjennomsnittet for EU-landene. I 2001 var prisen på en lokal samtale i Norge 83 prosent av den i EU, mens prisene på nasjonale og internasjonale samtaler (til USA) utgjorde bare henholdsvis 30 og 44 prosent av EU-prisene. For lokal-samtaler hadde 7 EU-land gunstigere pris enn Norge i 2001, mens det for nasjonale og internasjonale samtaler bare var 2 EU-land, herunder Sverige, som lå bedre an. Oppgavene viser ellers at det er sterkere konsentrasjon (målt med markedsandelen til største operatør) i telekommunikasjonsmarkedene i Norge sammenliknet med de fleste EU-land.

Også i elektrisitetsmarkedet ligger de norske prisene lavere enn EU-gjennomsnittet. Et norsk foretak med middels forbruk betalte i 2001 bare 53 prosent av det et tilsvarende foretak i EU måtte ut med, mens enn norsk husholdning med middels forbruk betalte 77 prosent av prisen for en tilsvarende husholdning i EU. Foreløpige tall for 2002 viser imidlertid en oppgang i de norske prisene med andeler på henholdsvis 70 og 90 prosent av prisene i EU. Når det gjelder markeds-konsentrasjon i elektrisitetsmarkedet, har den største produsenten i Norge lavere markedsandel enn tilsvarende foretak i de fleste EU-land.

Oppgavene viser ellers at finansieringsmulighetene gjennom aksjemarkedet stort sett er bedre i EU enn i Norge. I 2000, da kapitaltilgangen var spesielt god, utgjorde den nyemitterte kapitalen 3,0 prosent av BNP i Norge og 4,5 prosent av BNP i EU. Også i de to foregående år var kapitaltilgangen lavere i Norge, og utgjorde da rundt 1 prosent av BNP.

Investeringene i privat sektor i Norge (dvs. unntatt offentlig forvaltning) falt under nivået i EU i år 2000, men var høyere enn i EU i perioden 1995-99. I 2000 utgjorde investeringene i Norge 17 prosent av BNP, mens andelen i EU var 18,3 prosent. Investeringstallene for Norge kulminerte i 1998 med 22,3 prosent av BNP.

Sosiale forhold

Indikatorer på det sosiale området er spesielt vanskelig å få sammenlignbare fordi statistikkgrunnlaget er mindre harmonisert enn på de fleste andre områdene. Dette skyldes dels at det generelt er vanskelig å lage sammenlignbare tall på dette området fordi det sosiale systemet varierer mellom landene, dels at det har vært gjort mindre innsats for harmonisering på dette området fordi sosialpolitikk i hovedsak har vært et nasjonalt anliggende. Det er også en betydelig svakhet at tallmaterialet er noe gammelt og at det er vanskelig å få fram tidsserier. Imidlertid arbeides det med utvikling av et bredere sett av indikatorer på dette området og arbeidet med en poengtavler (scoreboards) for iverksetting av politikk på sosialområdet (se referanser). Det er også på gang en ny europeisk undersøkelse over inntekt og levekår som også Norge vil delta i.

Forholdstallet mellom inntekten som mottas av de 20 prosent av befolkningen med høyest inntekt og inntekten til de 20 prosent med lavest inntekt er brukt som et uttrykk for inntektsfordelingen (S80/S20). Inntektsbegrepet er søkt harmonisert, og en bruker disponibel inntekt, og det er forsøkt å ta hensyn til ulikheter i husholdningsstørrelse ved å beregne forbruksenheter ved hjelp av en ekvivalensskala (1 voksen teller 1, neste voksen teller 0,7 og barn 0,5). For de fleste EU-land er det brukt tall fra det europeiske husholdspanelet (ECHIP), der de mest aktuelle tallene stammer fra 1998. For Norge, og enkelte EU-land er det brukt nasjonale kilder som så langt det er mulig er gjort sammenlignbare. Dette forholdstallet viser at Norge ligger på 2. plass når det gjelder inntektsfordeling (minst ulikhet). Bare Danmark ligger så vidt foran. Norge ligger nær gjennomsnittet for det tre "beste" i EU; våre nordiske naboer Danmark, Finland og Sverige. I den andre enden av skalaen ligger land langs Middelhavet med et forholdstall rundt 7.

Risikoen for fattigdom er målt både før og etter sosiale overføringer, og angitt som andelen under fattigdomsgrensen. Fattigdomsgrensen er satt til å være en inntekt som utgjør 60 prosent av medianinntekten for

Tabell 5. Sosiale forhold

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
1. Inntektsfordeling (forholdet S80/S20) (1998)	5,4	3,0	2,9	2	Island mangler
2.1: Andel av befolkningen under fattigdomsgrensen - før sosiale overføringer (1998)	26	22	24	5	Island mangler
2.2: Andel av befolkningen under fattigdomsgrensen - etter sosiale overføringer (1998)	18	9	11	4	Island mangler
5: Andel av befolkningen 18-24 år med bare grunnskole og ikke under utdanning eller opplæring (2001)	19,4	10,3	9,2	1	UK og Irland mangler
6: Andel langtidsledige (12 måneder) i prosent av yrkesaktiv befolkning 15-64 år (2000)	3,7	0,8	0,5	3	

alle etter sosiale overføringer (disponibel inntekt regnet i forbruksenheter ved hjelp av en ekvivalensskala). Andelen med risiko for å være fattige (før sosiale overføringer) målt på denne måten, varierer mellom 21 og 33 prosent innen EU. Norge ligger med 24 prosent på en 5. plass, etter Nederland, og like etter Hellas, Italia og Tyskland. Ved å ta hensyn til sosiale overføringer blir variasjonen mellom EU landene fra 8 til 22 prosent, og Norge kommer nå på 4 plass etter Finland, Danmark og Sverige. Dette viser at de sosiale overføringene er viktige for å redusere fattigdomsproblemet, og det illustrerer også at dette er best utbygd i de nordiske landene.

Andelen personer i andelen 18-24 år som bare har lavere videregående utdanning og har sluttet i utdanning, er ment å si noe om i hvor stor grad det investeres i humankapital og om faren for å falle utenfor, særlig i forhold til arbeidslivet. Tallene, som hentes fra arbeidskraftsundersøkelsene, plasserer i 2001 Norge på topp, foran Østerrike, Finland og Sverige. Denne andelen er over 40 prosent i Portugal og mellom 25 og 30 prosent i Spania og Italia.

Personer som er arbeidsløse over lang tid er ansett for å være en utsatt gruppe i forhold til det å bli varig utestengt fra arbeidsmarkedet og sosial deltaking. Med lang tid er her ment over 12 måneder. Tallene, som også i dette tilfellet er hentet fra harmoniserte arbeidskraftsundersøkelser, viser at Norge ligger svært gunstig an (0,5 prosent), noe som er på nivå med Luxembourg og så vidt etter Island. I den nedre enden av skalaen ligger Spania, Hellas og Italia, med andeler fra 5,9 til 6,4 prosent.

Miljø

Miljøområdet ble tatt inn som en del av strukturindikatorerne som følge av toppmøtet i Gøteborg i 2001, og fire prioriterte områder ble identifisert: klimaforandringer, transport, folkehelse og naturressurser. Ut fra dette ble det laget et første sett av indikatorer til

rapporten i 2002, men arbeidet med å utvikle og forbedre indikatorer på dette området fortsetter, blant annet som en del av arbeidet med å utvikle indikatorer for bærekraftig utvikling.

Utslippet av klimagasser er angitt som en indeks med 1990 lik 100. Det er basert på en summering av de 6 viktigste klimagassene (CO₂, CH₄, N₂O, HFCs, PFCs og SF₆) målt i CO₂-ekvivalenter. Indikatoren viser dermed graden av forbedring (ev. forverring) i forhold til 1990 nivået. Norge havner ut fra dette nede på en 12. plass og har bare Island, Hellas, Irland, Portugal og Spania bak seg. EU totalt ligger i underkant av målet som var satt for 2000, som var en stabilisering på 1990 nivået. Mange land har en utfordring i å møte kravene fra Kyoto-protokollen som forutsetter en reduksjon med 8 prosent rundt 2010.

Brutto innenlandsk forbruk av energi (målt i oljeekvivalenter) sett i forhold til bruttonasjonalprodukt er ment å si noe om graden av energiintensiteten i økonomien. Dette ses i forhold til et mål om å bruke energi mer effektivt. Norge ligger godt over EU gjennomsnittet og de tre beste landene i EU (Danmark, Østerrike og Tyskland) og havner på 9. plass. Nederst ligger Hellas, Finland og Island.

Transportvolumet er målt som passasjer-kilometer sett i forhold til BNP. Nivået i 1995 er brukt som grunnlag for en indeks. Det politiske målet er unngå at privatbilisme er en nødvendig konsekvens av økonomisk vekst. Volumet av passasjertransport sett i forhold til BNP er redusert noe mer i Norge en gjennomsnittet for EU, men det er langt igjen til de landene som ligger best an; Luxembourg, Finland og Nederland. Norge havner på en 10. plass.

Fordelingen av transportvolumet etter ulike transportmåter (vei, jernbane, fly, sjø) er viktig med sikte på å utvikle mer miljøvennlige transportmetoder, for eksempel med overflytting fra vei til jernbane.

Tabell 6. Miljø

	EU 15 gjennomsnitt	EU «3 beste»	Norge	Norges rang i forhold til EU 15 + Island og Norge	
1: Utslipp av klimagasser (Indeks 1990=100), regnet i CO ₂ ekvivalenter (1999)	96	76	108	12	
2: Energiintensitet i økonomien - BNP konstant 1995 (kgoe per 1000 Eur) (1999)	198,3	148,0	209,5	9	
3.2: Indeks for volum av passasjertransport i forhold til BNP (pkm) (1995=100) (1999)	98,4	87,8	96,9	10	Island mangler
4.2: Andelen av passasjertransporten utført av personbiler (pkm) (1999)	80,8	72,9	79,9	12	Island mangler
5.1: Luftkvalitet i byer - gjennomsnittlig antall dager med ozon over grenseverdien (1999)	31	3	0	1	Luxembourg, Sverige og Island mangler
6.1: Kommunalt avfall samlet (kilo per innb.) (1999)	545	451	596	13	
7: Andelen av elektrisitetsforbruket som fornybar energi (2000)	14,7	52,1	114,4	1	

I denne oversikten er bare andelen av passasjertrafikken som går på med personbil tatt inn grunnet en del huller i tallene for godstransport. Oversikten viser at rundt 80 prosent av passasjertrafikken i Norge går med bil, om lag samme nivå som EU-gjennomsnittet. Dette ligger en del over de med lavest andel (Hellas, Østerrike og Luxembourg), men under store land som Frankrike og Storbritannia.

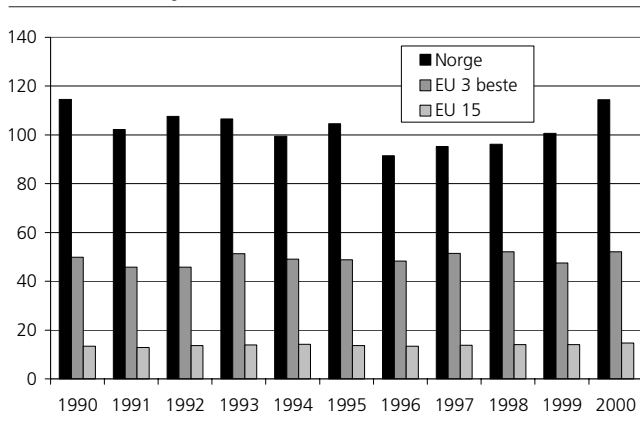
Ut fra målsettingen om å forbedre luftkvaliteten i byer, og dermed folkehelsen, er det definert indikatorer for ozon og svevestøv. Bare indikatoren for ozon er tatt med fordi det mangler tall for flere land når det gjelder svevestøv. Indikatoren er definert som antall dager innholdet av ozon går over grenseverdien som er satt. Tallet bygger på et gjennomsnitt av målestasjoner i byer og er utarbeidd av European Topic Centre. Oversikten gir Norge en førsteplass tett fulgt av Irland, Finland og Island. I den andre enden av skalaen ligger Italia med 83 og Hellas med 94 dager i 1999, som er det siste året det foreligger observasjoner for.

Det er en målsetting å minske avfallsmengden og ikke minst skadelig avfall. Det er derfor indikatorer for husholdningsavfall som blir samlet inn per innbygger fordelt på deponi og forbrenning. Bare den første er tatt inn i denne oversikten. Norge kommer relativt høyt når det gjelder avfallsmengde per innbygger og havner på en 13. plass, godt over EU gjennomsnitt og de 3 med lavest mengde i EU; Hellas, Portugal og Sverige. Tallene må imidlertid tolkes med en viss forsiktighet fordi landene definerer kommunalt avfall noe ulikt.

Andelen av elektrisitet fra fornybare kilder er en viktig indikator for bærekraftig energiproduksjon.

På dette området kom Norge i 2000 ut på en klar førsteplass med en viss overskuddsproduksjon fra vannkraft (114 prosent). Island følger med 100 prosent, før Østerrike med en andel på 72 prosent. Landene med lavest dekningsgrad er Belgia, Storbritannia, Luxembourg og Nederland.

Figur 3. Andel av bruttoforbruk av elektrisitet som produseres av fornybare kilder

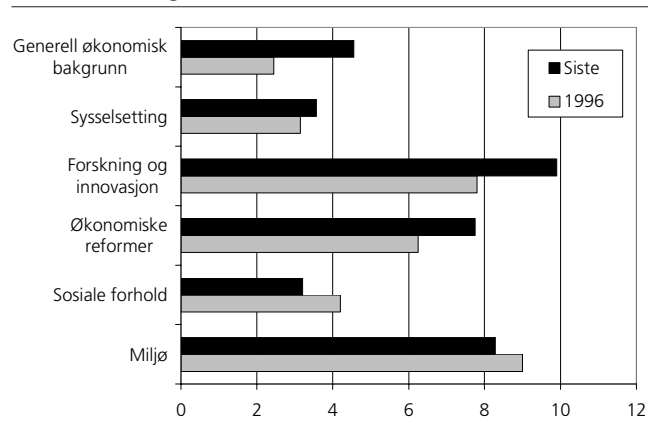
Andelen varierer noe over tid for Norge, men ligger rundt 100 prosent (Figur 3). Verken gjennomsnittet for EU eller for de tre beste i EU viser noen klare trekk til økning i perioden siden 1990.

Oppsummering og avslutning

Denne oversikten viser at Norge ligger svært godt an sammenliknet med EU når det gjelder nivået på samlet verdiskaping, produktivitet og sysselsetting, med stor andel av befolkningen i arbeid og lav arbeidsløshet. Norge har videre en svært god offentlig økonomi, og scorer høyt på indikatorer knyttet til sosiale forhold, med jevn inntekstfordeling og begrenset fattigdom. Derimot ligger Norge etter EU innen området for forskning og utvikling, patenter, utdanning av vitenskapelig/teknisk personell og investeringer i informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Tilgangen på kapital til oppstart av ny virksomhet (venturekapital) er også mer begrenset. Norge har ellers et svært høyt generelt prisnivå og oftest høyere prisvekst enn EU, mens prisene i liberaliserte markeder for telekommunikasjon og elektrisitetsproduksjon gir et gunstigere bilde. På miljøområdet ligger Norge relativt dårlig an på indikatorer for utslipp av klimagasser og energiforbruk, men svært godt an for luftkvalitet i byer og fornybar energi.

Oversikten basert på enkeltindikatorer gir et uoversiktlig bilde, og det diskuteres derfor å utarbeide mer sammensatte og aggregerte indikatorer. En mulighet kan være å gi gjennomsnittet for landets plassering for indikatorer innen ulike sektorer. Et eksempel er vist i figur 4, der det også er vist gjennomsnittlig rang for 1996 i forhold til de siste tallene som er tilgjengelige. Denne antyder at Norge ligger best an i forhold til EU landene på sysselsettingsområdet og når det gjelder sosiale forhold (høyest gjennomsnittlig rang). Samtidig viser sammenligningen med 1996 at Norges relative stilling er styrket på områdene miljø og sosiale forhold, mens den er svekket på de andre områdene. Resultatet må tolkes med forsiktighet fordi utvalget av indikatorer må anses å være noe tilfeldig, bl.a. fordi enkelte indikatorer måtte utelates grunnet manglende

Figur 4. Norges rang (uveid gjennomsnitt) innen ulike sektorer, 1996 og siste tall (1 er best)

tallmateriale. Det er heller ikke gjort noe forsøk på å vekte ulike indikatorer mot hverandre.

Som gjennomgangen foran viser, gir strukturindikatorne grunnlag for interessante refleksjoner om situasjon og utvikling i Norge og i EU-land. Indikatorene er relevante og politikkorienterte i den forstand at de er utviklet for å måle framgangen i relasjon til de målsettinger som inngår i Lisboa strategien og oppfølgingen av denne. Det arbeides kontinuerlig med å forbedre utvalget av indikatorer, samt definisjon og relevans av de enkelte målene. Indikatorene er også i ferd med å bli mer interessante i europeisk perspektiv ved at de 13 kandidatland som søker om EU-medlemskap vil utarbeide og publisere tall for de samme størrelsene.

Til tross for disse framskrittene er det fortsatt problemer heftet ved indikatorene. Hovedproblemet er at de framstår som en samling av relativt løsrevne enkeltstørrelser som ikke henger sammen i et integrert og konsistent system. Dette er samme svakhet som ble påpekt i SSBs kommentarer til NOU 2001:29 (Best i test?). Metoden for sammenlikning mellom land er partiell, fanger ikke opp indre sammenhenger mellom indikatorene og gir ikke anvisning på hvordan indikatorene kan veies sammen og utnyttes som grunnlag for konsistent nærings- og samfunnsøkonomisk politikk. Et nærliggende alternativ på dette punkt ville være å utvikle og knytte indikatorsystemet tettere opp mot nasjonalregnskapet som gir et omfattende, detaljert og konsistent bilde av samfunnsøkonomien. Dette regnskapet er i mange land bygget ut med tilleggsmoduler på ulike områder, såkalte satellitregnskap, f.eks. for sysselsetting og miljø. På denne måten kan ulike samfunnsforhold ses bedre i sammenheng. Dersom strukturindikatorne kunne tilpasses og knyttes tettere opp mot dette systemet, ville de framstå som mer integrerte og konsistente enn etter dagens opplegg.

Referanser og bakgrunns litteratur

Holmøy, E., Hægeland, T. & Rosendahl, K.E.: Best i test, men hva så? Kommentarer til NOU 2001:29. Økonomisk Forum nr. 2, 2002.

EFTA Action Plan on the follow-up to the Lisbon strategy. S/00/W/036 18. January 2002.

Europakommisjonen (2001): «Structural indicators» (COM (2001) 619 final).

Europakommisjonen (2001): «2001 Innovation scoreboard» Commission staff working paper (SEC(2001) 1414).

Europakommisjonen (2002): «The Lisbon Strategy - Making change happen: Communication from the Commission to the Spring European Council in Barcelona» (COM (2002) 14 final).

Europakommisjonen (2002): «The Lisbon Strategy - Making change happen: Commission Staff Working Paper» (SEC(2002) 29/2) (vedlegg til Com (2002) 14 final).

Europakommisjonen (2002): «Internal Market Scoreboard. May 2002 -No 10.

Europakommisjonen (2002): «eEurope Benchmarking Report» (COM (2002) 62 final).

Europakommisjonen (2002): «Scoreboard on implementing the social policy agenda» (COM (2001) 104 final).

Europakommisjonen (2002): «Scoreboard on implementing the social policy agenda» (COM (2002) 89 final).

Europakommisjonen (2001): «Towards a European Research Area, Key Figures 2001, Special edition. Indicators for benchmarking of national research policies. 2001.

Euro papers Number 45, July 2002: Co-ordination of economic policies in the EU: a presentation of key features of the main procedures by Directorate-General for Economic and Financial Affairs.

Keuning, S. & Verbruggen, M. (2001): European Structural Indicators, a way forward. Statistics Netherlands 2001.

NOU 2001:29: Best i test? Referansetesting av rammevilkår for verdiskaping i næringslivet.

Report by the Economic Policy Committee to ECOFIN on «Structural Indicators: an Instrument for Better Structural Policies» EPC/ECFIN/608/00-fin, Brussels, October 2000.